

Folkeskolelærernes arbejdstidsregler

FAKTA

Nana Wesley Hansen

Ved overenskomstforhandlingerne i 2013 (OK13) er der særlig fokus på lærernes arbejdstid. Emnet er blevet tæt koblet med den nye folkeskolereform lanceret kort inden forhandlingerne, der blandt andet stiller krav om, at der skal være flere undervisningstimer i folkeskolen. I dette fakta gennemgås først hovedprincipperne i de gældende regler for lærernes arbejdstid frem til OK13. Dernæst ses der på udviklingen i aftalerne om arbejdstid. Siden man i 1993 indgik en aftale, som bl.a. fastsatte forholdet mellem undervisningstid og forberedelsestid i forholdet én til én, har parterne gentagne gange forhandlet for at opnå større lokal fleksibilitet, og folkeskolelærernes arbejdstidsaftale er i dag meget anderledes.

Reglerne i dag

Det er Danmarks Lærerforening (DLF) og Kommunernes Landsforening (KL), som har indgået rammeaftalen om lærernes arbejdstid. Den centrale rammeaftale for arbejdstid for lærerne kaldes i dag A08 (08 refererer til, at denne rammeaftale er indgået ved overenskomstrunden i 2008). Det skal bemærkes, at der i dag også findes en anden type af arbejdstidsaftale, som enkelte kommuner har indgået med den lokale lærerkreds i overensstemmelse med tidligere forsøg med nye arbejdstidsregler. Disse kaldes KTO-aftaler og har dannet baggrund for den nuværende A08.

Både A08 og KTO-aftalerne kaldes også for '*professionsaftaler*'. Dette understreger, at aftalerne skal sikre, at man lokalt finder frem til, hvordan lærerne bedst kan udføre deres professionelle pædagogiske arbejde. A08 rummer ikke centrale bestemmelser for et maksimalt undervisningstimal eller for en bestemt omregningsfaktor mellem undervisningstid og forberedelsestid. De enkelte lærerkredse og kommunerne er derimod forpligtede til at fastsætte netop sådanne lokale bestemmelser ved lokal forhandling.

Hvis det imidlertid ikke lykkes, gælder den gamle arbejdstidsaftale, som kaldes A05 (reelt er denne rammeaftale indgået ved overenskomstrunden i 1999, men den har fået navnet A05). Ifølge DLF's hjemmeside har 78 kommuner indgået A08 aftaler, mens 7 kommuner tidligere har indgået KTO aftaler. 85 kommuner ud af landets samlede 98 kommuner har altså indgået professionsaftaler.

Ifølge A08 forhandles lærernes arbejdstid i dag lokalt i den enkelte kommune mellem Lærerkredsforeningen og den kommunale ledelse på skoleområdet. Rent praktisk vil det ofte være lærerkredsformanden og kommunens direktør på skoleområdet, der er forhandlingslederne. De lokale lønforhandlinger for lærerne foregår også på dette niveau.

Indenfor rammerne af den kommunale arbejdstidsaftale kan den lokale skoleleder og lærerne på den enkelte skole udforme skolelærernes arbejdstid for et givent skoleår. Lærernes arbejdstid fastsættes altså reelt på tre niveauer: Centralt overenskomst niveau, kommunalt niveau og på den enkelte skole.

Helt overordnet fastsætter A08, at man lokalt skal aftale et maksimalt undervisningstimetal i den enkelte kommune for et givent år. Dette udgør årsnormen. Rammerne for placeringen af undervisningstimerne fastlægges imidlertid af skolelederen i samarbejde med lærerne på den enkelte skole. Ofte repræsenteres lærerne af den lokale tillidsrepræsentant. Skemaet fastlægges under hensyntagen til den kommunalt aftalte årsnorm og undervisningstiden, som den er defineret i folkeskoleloven.

Opgaver i tilknytning til undervisningen er ikke bundet op på bestemte former. Det gælder fx forberedelsestid, som således ikke er knyttet i et bestemt omfang til undervisningstimerne, men blot indgår i den samlede '*undervisningsopgave*'. Der findes dog også '*andre opgaver*', som ikke regnes for en del af undervisningsopgaven. Herunder hører fx fællesmøder (pædagogisk råd og pædagogiske dage), klasselærerfunktion, skolebiblioteksvirksomhed, efter- og videreuddannelse, tværkommunale udviklingsprojekter mv. I den enkelte kommune aftaler man en omregningsfaktor for disse opgaver, som bruges til at nedsætte undervisningstimerne med, når læreren har '*andre opgaver*'.

Dette er hovedprincipperne i A08, men det skal nævnes, at rammeaftalen indeholder en række andre vigtige bestemmelser, som ikke omtales i detaljer her. Det gælder fx regler, som sikrer en nedsættelse i undervisningstiden for nyuddannede lærer med henblik på at sikre en bedre overgang mellem uddannelse og arbejde.

Lærernes arbejdstidsregler siden 1993

Folkeskolelærernes arbejdstid har været et varmt emne mellem Dansk lærerforening (DLF) og Kommunernes Landsforening (KL) lige siden lærerne overgik fra det statslige til det kommunale aftaleområde i 1993.

På trods af, at lærerne altid har været ansat i kommunerne, havde personaleforhold været et anliggende, som blev forhandlet med staten siden tjenestemandreformen i 1919. Efter 1993 blev dette alene et anliggende for KL, om end Undervisningsministeriet til alle tider spiller en stor rolle, da det er her, at undervisningsreformerne støbes og igangsættes.

Ved overgangen til det kommunale aftaleområde skulle nyansatte lærere fremover overenskomstansættes fremfor tjenestemandansættes, og lærerne opnåede

visse lønmæssige forbedringer. Endvidere forhandlede man sig frem til nye arbejdstidsregler baseret på nøjagtig dokumentation af arbejdstiden opgjort i undervisning, forberedelse og øvrig arbejdstid (UFØ-systemet). Et grundlæggende element i dette system var, at én times undervisning udløste én times forberedelse.

Det er uklart om det oprindeligt var arbejdsgiverne eller lærerne selv, der ønskede UFØ-systemet. Uanset om de oprindeligt så fordele ved systemet, så har de offentlige arbejdsgivere lige siden ønsket mere fleksible arbejdstidsregler med større handlemulighed for de lokale ledere. For lærerne i DLF har emnet imidlertid været mindre entydigt. Internt har der gentagne gange været uenighed om, hvordan man på den ene side begrænser vilkårligheden i lærernes arbejdstid, mens man på den anden side sikrer lærernes mulighed for at gennemføre det professionelle pædagogiske arbejde. Dette er blevet formuleret som DLF's særlige udfordring i forhold til at skulle "gå på to ben" og kombinere pædagogiske professionelle interesser med fagforeningspolitiske interesser.

I nedenstående redegøres der kort for, hvordan arbejdstidsreglerne har udviklet sig ved de centrale overenskomstrunder siden 1993:

OK95 var en dramatisk overenskomstrunde præget af konflikt og politisk indgreb på sundhedsområdet. I forhold til lærernes arbejdstidsregler nåede man i første omgang til et forlig, hvorved reglerne blev forenklet, samtidig med, at man fastholdt princippet om, at lærerne ikke skulle lave gratisarbejde. Overenskomstresultatet var dog ikke populært blandt kredse i både DLF's hovedbestyrelse og blandt medlemmer. Her fandt man, at reglerne fortsat var for bureaukratiske og ikke gav lærerne mere tid, som de selv kunne disponere over i deres pædagogiske arbejde. Overenskomstresultatet blev på den baggrund stemt ned, og man afsendte strejkevarsel. Et kompromis ift. lærernes arbejdstid blev dog indgået i Forligsinstitutionen. Herved opnåede man bedre mulighed for at aftale akkorder på den enkelte skole om øvrig tid, men der var stadig basalt set tale om et optællingssystem baseret på UFØ-systemet. Undervejs skiftede DLF den tidligere formand Jørn Østergaard ud med ny formand Anni Herfort Andersen på baggrund af den store interne uenighed omkring arbejdstidsspørgsmålet.

OK97 forhandlingerne handlede primært om indførelsen af et nyt lokalt lønsystem. Det såkaldte Ny løn system på det offentlige område var også af stor vigtighed for lærerne, som forholdt sig skeptiske til muligheden for at forhandle visse løndele decentralt. Faktisk blev DLF først en del af Ny løn reformen ved de senere overenskomstforhandlinger i 1999. For at undgå yderligere slagsmål med lønmodtagerorganisationerne blev arbejdstiden ikke for alvor bragt på bane af hverken arbejdsgivere eller DLF selv.

OK99 bragte igen lærernes arbejdstidsregler i fokus. Ved denne overenskomstrunde opnåede man et gennembrud i forhold til lærernes arbejdstid. For første gang brød man med det såkaldte UFØ-system, der skulle sikre én times forberedelse til hver enkelt times undervisning. Det opnåede forlig, blev dog igen nedstemt blandt medlemmerne, men et nyt forligsudkast blev senere stemt igennem med et snævert flertal. Det nye arbejdstidssystem gav bedre mulighed for lokale løsninger, men garanterede samtidig; 400 timer i betroet tid til den enkelte lærer; 125 timer i gennemsnit til udvikling og samarbejde (hvor den enkelte lærer skal have minimum 50 timer); samt 75 timer for varetagelse af funktionen som klasselærer - med mindre andet aftales lokalt. Der blev dog aldrig efterfølgende opnået egentlig tilfredshed blandt hverken arbejdsgiverne eller lærerne om systemet. På baggrund af en bredere aftale om arbejdstid mellem KL og forhand-

lingsfælleskabet KTO (som dækker langt de fleste lønmodtagergrupper på det amtskommunale område), blev det muligt at forhandle lokale arbejdstidsaftaler. Dette blev efterfølgende brugt i begrænset udstrækning på lærerområdet, men vandt større udstrækning på sundhedsområdet.

OK02 handlede i høj grad om udbygning af ny løn på det offentlige område, mens lærernes arbejdstid igen blev et mindre centralt emne. På baggrund af det forestående opgør om lokal løn og de relativt store forandringer opnået ved *OK99* vurderede parterne også, at det ikke ville være muligt at opnå nye tiltag på arbejdstiden. I stedet kom lokal løn til at fylde. Forhandlingerne led dog sammenbrud og parterne måtte i Forligsinstitutionen. Det herpå følgende forlig blev imidlertid ikke positivt mødt blandt lærerne. Over 90 % af de DLF medlemmer, der stemte, sagde nej til forliget, men grundet sammenkædningen af afstemningen mellem de forskellige lønmodtagerorganisationer måtte lærerne alligevel acceptere resultatet. På baggrund af disse problematiske forhandlinger skiftede DLF igen formand. Ny formand blev Anders Bondo Christensen.

OK05 rummede også forhandlinger om lærernes arbejdstid, men her valgte forhandlingsparterne at parkere emnet for at undgå yderligere uenighed, trods det at der var løsningsmodeller på bordet, som måske kunne have dannet baggrund for enighed mellem parterne. Der var dog ikke enighed internt blandt arbejdsgiverrepræsentanterne om løsningsmodellen. Desuden var der på andre områder optræk til problemer. Dels som følge af den nyligt implementerede kommunalreform, som havde store personalemæssige konsekvenser. Dels som følge af, at DLF stod stejlt i forhold til det lokale lønsystem, som aldrig var blevet positivt modtaget. Der var en forestående trussel om, at lærerne ville trække sig ud af lønmodtagernes forhandlingsfælleskab på det kommunale og regionale område (KTO), hvis ikke deres specifikke behov omkring lokal løn blev tilgodeset. Tidligere havde sygeplejerskerne og det samlede sundhedskartel valgt at trække sig ud af KTO, og hvis lærerne trak sig kunne det betyde enden på forhandlingsfælleskabet. Lærerne valgte dog at blive i KTO. Det afgørende emne ved forhandlingsrunden blev således lokal løn, mens arbejdstid faldt i baggrunden.

OK08 er den seneste forhandlingsrunde, hvor man har foretaget ændringer i lærernes arbejdstidsaftale. *OK08* var en dramatiske forhandlingsrunde, som indeholdt både politisk indblanding, intern uenighed mellem lønmodtagerorganisationerne og strejke. I optakten til *OK08* fik forskellige udmeldinger fra enkelte politikere på Christiansborg stor betydning for forventningerne hos flere lønmodtagergrupper om lønforhøjelser. FOA's formand Dennis Kristensen forfulgte fx en strategi, hvor han stillede krav om skævdeling til fordel for sine egne medlemmer, hvilket blev opfattet som problematisk af andre af de store lønmodtagergrupper i forhandlingsfælleskabet KTO, som Dennis Kristensen på daværende tidspunkt var formand for. Uenigheden kulminerede i et formandskifte i KTO, hvor DLF's formand Anders Bondo Christen overtog posten. I optakten til *OK08* havde daværende undervisningsminister Bertel Haarder (V) ydermere lanceret reformer på undervisningsområdet, som rettede sig både mod folkeskolerne og lærergrupperne på det statslige område, og som lagde pres på KL for at opnå forbedringer mht. arbejdstiden. Op til og under *OK08* overenskomstrunden var løn det afgørende emne for langt de fleste personalegrupper. Et emne som da også ledte til at bl.a. FOA, BUPL og Dansk Sygeplejeforening valgte at konflikte. På den baggrund mente KL ikke, at tiden var inde til at lægge yderligere pres på forhandlingerne ved at forfølge meget hårde krav til lærernes arbejdstid. Der var dog vilje både i KL og i DLF til at samarbejde om en reform på arbejdstiden. Det blev derfor ved denne overenskomstrunde, at man opnåede det største gennembrud i forhandlingerne om lærernes arbejdstid siden

1993. Det lykkedes parterne at indgå en ny arbejdstidsaftale, som en enig bestyrelse i DLF kunne bakke op om. Man opnåede større lokalt forhandlingsrum, men forhandlingerne skulle fortsat føres centralt i den enkelte kommune med lærerkredsen som forhandlingsparten for lærerne og ikke lokalt på den enkelte skole. Til gengæld herfor valgte lærerne dog at opgive krav om maksimumsunderservisningstimetal. DLF har også sidenhen bakket aftalen op ved at lægge pres på kommunerne for at indgå nye lokale arbejdstidsaftaler på baggrund af reglerne fra OK08.

OK11 var stærkt præget af den finansielle krise, og her var det helt afgørende punkt for lønmodtagerorganisationerne at sikre reallønnen. Der blev ikke opnået nye bestemmelser i forhold til lærernes arbejdstid.

OK13 er den nuværende forhandlingsrunde, og her er lærernes arbejdstid blevet et vigtigt emne. Op til forhandlingerne har Undervisningsminister Christine Antorini (S) spillet ud med en ny undervisningsreform, som blandt andet stiller krav om, at der skal være flere undervisningstimer i folkeskolen. Det er dog op til overenskomstparterne at forhandle sig frem til måder, hvorpå dette kan realiseres, uden at der følger flere penge med. På den baggrund har KL stillet krav om nye arbejdstidsregler, hvor der er mere rum til lokal ledelse på den enkelte skole. DLF har imidlertid udtrykt tilfredshed med den nuværende aftale (A08) og har via Lærernes Centralforening (LC) stillet krav om blandt andet efteruddannelse i forhold til at skulle kunne løfte opgaverne indenfor den nye folkeskolereform.

FAOS
25.01.13

For uddybende analyse af Danmarks Lærerforenings fagpolitiske strategi frem til 1999:

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen (1999) [*Opgør med centralismen*](#). Analyse til Folkeskolen. 29. april 1999. FAOS.

Dette fakta-ark er skrevet på baggrund af en række tidligere FAOS publikationer og information fra DLF's hjemmeside:

www.DLF.org. *Arbejdstidsaftalerne*. Senest redigeret 18. maj 2011
<http://www.dlf.org/1%C3%B8n+og+job/ansat+i+kommune/arbejdstid>

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen (1990) *"Man kan kun gå på to ben."* *Lærerne mellem profession og fagforening. En sociologisk undersøgelse af Danmarks Lærerforenings medlemmer og tillidsrepræsentanter*. København. Danmarks Lærerforening.

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen (1996) *Forligsmagerne. De kollektive forhandlingers sociologi*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen (1999) *OK1999: Ændrede arbejdsformer – Nye arbejdstidsregler*. Analyse til Mandag Morgen 15. marts 1999. FAOS.

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen (2007) *OK 2008: Lærernes arbejdstidsregler som joker i overenskomstpillet*. Forskningsnotat udarbejdet for Månedsmagasinet Undervisere (FAOS, Forskningsnotat nr. 87, oktober 2007).

Due, Jesper og Jørgen Steen Madsen (2009) *Forligsmagere og forumshoppere – analyse af OK 2008 i den offentlige sektor*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.